

W kręgu działań pomocowych i poradniczych. Wprowadzenie

Rzeczywistość społeczna charakteryzująca się permanentnymi zmianami, rodząca wiele ambiwalencji i wieloznaczności, z wpisaną w nią niepewnością i koniecznością ciągłego podejmowania ryzyka to arena dzisiejszych zmaganiań życiowych i zawodowych stawiająca człowieka wobec licznych wyzwań¹. Ta odmieniona w latach 80. ubiegłego stulecia rzeczywistość wymusza wiele przedsięwzięć mających na celu wpasowanie się jednostek i grup społecznych w jej nowe, płynne, mozaikowe oblicze pełne ryzyka i niepewności, czego konsekwencją może być destabilizacja biegu życia człowieka i rodziny potęgująca poczucie rozczarowania i zagubienia, przyczyniająca się do zachwiania poczucia własnej wartości, rodząca potrzebę pomocy i wsparcia.

Uniwersalne niegdyś formy karier zawodowych kraju stabilnej gospodarki nowoczesnej – kraju przed etapem transformacji ustrojowej – zostały zamienione na całe spektrum szans i możliwości, obaw i ryzyka zawodowego. Niestabilność rynków pracy, ich odmienione, dychotomiczne oblicze szans i zagrożeń zmusza jednostkę do ustawicznej edukacji i elastycznego podejścia do zatrudniania, dając możliwość skorzystania ze wsparcia i spe-

¹ Por.: Z. Bauman, *Płynna nowoczesność*, Kraków 2006; tenże, *Płynne czasy. Życie w epoce niepewności*, Warszawa 2007; tenże, *Płynne życie*, Kraków 2007; A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Warszawa 2007; Z. Melosik, *Kultura popularna jako czynnik socjalizacji*, w: *Pedagogika II. Podręcznik akademicki*, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, Warszawa 2003; M. Piorunek, *Transformacje modelu biografii – edukacja i praca w linii życia*, w: *Jednostka, społeczeństwo i edukacja w świecie globalnym*, red. A. Cybał-Michalska, Poznań – Leszno 2006; też, *Edukacja i praca w cyklu życia człowieka*, w: *Edukacja wobec tożsamości społecznej*, red. E. Gawęł-Luty, J. Kojkoł, Gdańsk 2008; też, *Edukacja i praca jako komponenty tożsamości człowieka w przestrzeni postnowoczesności*, w: *Relacje podmiotów (w) lokalnej przestrzeni edukacyjnej (inspiracje...)*, red. J. Modrzewski, M.J. Śmiałek, K. Wojnowski, Kalisz – Poznań 2008; też, *Biografia zawodowa człowieka w kontekście permanentnej zmiany społecznej*, w: *Odmiany życia społecznego współczesnej Polski: instytucje, polityka, kultura*, red. Z. Galor, Poznań 2010.

cyjalistycznego poradnictwa na każdym etapie konstruowania kariery zawodowej opartej na zasobach jednostkowych. Biorąc pod uwagę powyższe czynniki, pierwszy blok tematyczny poświęcono poradnictwu i wsparciu społecznemu w kontekście pracy człowieka. Tę część pracy otwiera artykuł Barbary Baraniak, wpisujący się w całożyciowy charakter poradnictwa zawodowego, zalecany w celach kształcenia ustawicznego sformułowanych w *A Memorandum on Lifelong Learning*, ukazując jego karierowy wymiar. Z kolei Joanna Kozielska podjęła ważne zagadnienie dotyczące transakcyjnego wymiaru poradnictwa i wsparcia społecznego. Autorka zwraca uwagę na niezwykle aktualną problematykę dotyczącą potrzeby wsparcia osób powracających z migracji zarobkowych do kraju. Dodaje, że pomoc i wsparcie winny być organizowane w trójtemporalnej perspektywie – przed podjęciem decyzji o wyjeździe (przed wyjazdem z kraju), w trakcie pobytu na emigracji oraz po powrocie z niej. Kolejni autorzy, Wojciech Duczmal oraz Sławomir Śliwa, skoncentrowali swoje rozważania wokół ekonomii społecznej jako formy wsparcia społeczno-zawodowego osób wykluczonych społecznie. Ich intencją było ukazanie tej formy pomocy jako alternatywy dla osób długotrwale bezrobotnych. Egzemplifikacją rozważań o charakterze teoretycznym jest działalność Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej, który funkcjonuje przy Wyższej Szkole Zarządzania i Administracji w Opolu. Tekst Anny Kławsiuć-Zduńczyk dotyczy zagadnienia aktywizacji zawodowej osób z niskimi kwalifikacjami zawodowymi. Autorka, dokonując analizy sytuacji wyjściowej tych osób, które wkraczają lub powracają na rynek pracy, podejmuje próbę określenia możliwości powrotu lub wejścia tej grupy na rynek pracy, uwzględniając zarówno dostępne formy wsparcia, jak i bariery utrudniające podjęcie aktywności zawodowej. Artykuł Aleksandry Kulpy-Puczyńskiej został poświęcony problematyce telecentrów – nowoczesnym, wielofunkcyjnym ośrodkom umożliwiającym dostęp m.in. do edukacji zdalnej czy telepracy. Badaczka zwraca uwagę, że są to miejsca organizowania działalności społeczności lokalnych, stanowiące dogodną przestrzeń dla wspólnych inicjatyw wspartych pomocą kompetentnych instruktorów i liderów społecznych, podkreślając, iż ważnym celem działań telecentrów jest też aktywizacja społeczna i zawodowa osób z niepełnościami. Magdalena Brzozowska poświęca swoją uwagę uczniowskim firmom, stanowiącym nową propozycję rozwiązań w zakresie umacniania związków szkoły i rynku pracy w Niemczech. Autorka zaznacza, że uczniowska firma wpisuje się w działania z zakresu poradnictwa zawodowego mające na celu wspieranie młodzieży w procesie przejścia ze szkoły na rynek pracy, co wobec potrzeby stworzenia w Polsce praktycznych wariantów aktywizacji młodych ludzi wydaje się bardzo cenne. W proponowanym tekście podjęta zostaje próba scharakteryzowania uczniowskich firm jako

jednej z form wspierania i przygotowania młodzieży do wytyczania własnej drogi rozwoju oraz umiejętnego planowania procesu jej realizacji. Pierwszą część rozważań zamyka tekst Wiolety Dudy poświęcony zagadnieniom doradztwa zawodowego na odległość, ukazujący szanse i zagrożenia tego rozwiązania.

„Realia społeczno-gospodarcze pośrednio i bezpośrednio kształtują ludzkie biografie, a wielość i stopień trudności wyzwań dnia codziennego sprawiają, że rośnie liczba osób bezradnych, w przypadku których czasowo lub trwale zaburzone zostają prawidłowe relacje z otoczeniem i samymi sobą, osób, które po prostu nie radzą sobie z wieloma aspektami rzeczywistości”². W związku z powyższym druga część rozważań stawia w centrum zainteresowania „wspierających i wspieranych” oraz koncentruje się wokół zagadnień pomocy i wsparcia adresowanych do dzieci, młodzieży i rodziny. Tę część tomu otwiera tekst Anny Gutowskiej, która pisze o wsparciu osób z niepełnosprawnością. Należy wskazać, że artykuł jest próbą ukazania działań wspierających z punktu widzenia osoby przyjmującej pomoc. Główny nurt rozważań wyznaczają pojęcia: pomoc narzucona, pomoc kontrolująca i pomoc usamodzielniająca. Tekst Agnieszki Skowrońskiej-Pućki oscyluje wokół problematyki (przed)wczesnego macierzyństwa, realizowanego w warunkach instytucjonalnych przez wychowanki placówek opiekuńczo-wychowawczych. Autorka, ukazując wielopłaszczyznowość konsekwencji będących implikacją macierzyństwa nastolatek, akcentuje rolę wsparcia i pomocy adresowanych do tej grupy młodzieży. Natomiast praca Anety Baranowskiej została poświęcona zagadnieniu reintegracji rodziny jako formie przeciwdziałania zjawisku sieroctwa społecznego wśród wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych. Celem artykułu Kingi Englot i Anety Judzińskiej stało się przybliżenie tematyki asystentury rodzinnej w Polsce. Na podstawie analizy dotychczasowych badań teoretyków pracy socjalnej, jak i weryfikacji własnych sportretowały one aktualną sylwetkę pracownika asystentury rodzinnej. Wzbogaciły swoje rozważania o aspekt kulturowy, by wykazać pewne społecznie konstruowane standardy (dotyczące płci), które determinują podjęcie opisywanej profesji, jak również ich konsekwencje w postaci płciowej asymetrii obecnej w strukturze pracowników socjalnych. Ewa Wyrwich-Hejduk oraz Magdalena Stankowska zadają w swoim tekście ważne pytania: Czy seniorzy mogą stanowić pewnego rodzaju instytucję wspierającą dla młodszego pokolenia, zajmując się wnukami? Jaka jest ich rola w opiece i wychowaniu wnuków? Wreszcie, jaką rolę odgrywać tu może dziadek? Tradycyjnie, jak zauważają autorki, to przecież babcie zaj-

² M. Piorunek, *O potrzebie pomocy. Otwarcie dyskursu*, w: *Rodzina – Młodzież – Dziecko. Szkice z teorii i praktyki pomocy psychopedagogicznej i socjalnej*, red. M. Piorunek, J. Kozielska, A. Skowrońska-Pućka, Poznań 2013, s. 15.

mowały się wnukami, a mężczyźni w każdym wieku byli „z dala” od dzieci, zajęci aktywnościami pozarodzinnymi. Przedstawiając wyniki badań własnych, wskazują, że dziadek może stanowić instytucję wspierającą we współczesnej rodzinie, instytucję niedocenianą i pomijaną w obecnym dyskursie naukowym. Paulina Ratajczak oraz Maria Porzucek-Miśkiewicz skoncentrowały swoje rozważania wokół psychodydaktycznych aspektów wspomaganie ucznia zdolnego odgrywającego rolę kozła ofiarnego. Ukazały wybrane aspekty funkcjonowania uczniów zdolnych, którzy odgrywają taką właśnie rolę, opisały specyfikę funkcjonowania uczniów zdolnych, dynamikę klasy szkolnej, przyczyny oraz konsekwencje przyjmowania ról grupowych, a także strategie, formy i metody pomocy uczniom zdolnym, przyjmującym destrukcyjne role w klasie szkolnej. Część drugą monografii zamyka tekst Mikołaja Brenka poświęcony problemowi żebractwa w Poznaniu w latach 1946-1948.

Magdalena Piorunek zauważa, że „coraz więcej osób zagubionych w społecznej rzeczywistości i labiryncie życiowych celów i wartości, dotkniętych różnego rodzaju dysfunkcjami rozwojowymi czy socjalizacyjnymi, poszukuje pomocy socjalnej w zaspokajaniu podstawowych potrzeb, wsparcia emocjonalnego, informacyjnego czy porady”³, dlatego też ostatnią, trzecią część rozważań, poświęcono metodom oraz formom pomocy i wsparcia jednostek oraz grup społecznych w trudnych sytuacjach życiowych. Otwiera ją artykuł Roberta Bartela dotyczący możliwości wykorzystania portretu i autoportretu w arteterapii. Autor odwołuje się do swoich doświadczeń zawodowych z Pracowni Terapii przez Sztukę przy Wojewódzkim Szpitalu dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Gnieźnie. Z kolei Grażyna Teusz skupiła się na problematyce dramy w kontekście wspomaganie rozwoju. Artykuł prezentuje dramę jako metodę ukierunkowaną na wszechstronny, harmonijny i holistycznie rozumiany rozwój osobowości, a zastosowane techniki i metody pracy sprzyjają odsłanianiu perspektywy indywidualnego przeżycia i doświadczenia, wglądowi w siebie, uaktywnieniu wyobraźni, uzyskaniu adekwatnej samooceny oraz podwyższeniu poziomu zaufania do własnych możliwości osobowotwórczych. Kolejna autorka, Agata Matysiak-Błaszczyk, na podstawie wyników autorskich badań wskazuje i charakteryzuje innowacyjne programy wychowawcze realizowane w Domu Matki i Dziecka w Krzywańcu, ukazując ich rolę w procesach pomocowych i wspierających kobiety w kryzysie. Kolejny tekst, autorstwa Sylwii Polcyn-Matuszewskiej, za pomocą zaprezentowanej analizy blogów oraz forów internetowych dostępnych w przestrzeni wirtualnej ilustruje świat emocji i uczuć osób przyznających się do panicznego lęku przed szkołą. Badaczka

³ Tamże, s. 16.

pisze również o charakterze pomocy i wsparcia, których głównymi inicjatorami są użytkownicy portali internetowych. Trzecią część monografii zamykają rozważania Doroty Dolaty dotyczące efektywności pomocy świadczonej przez grupy samopomocowe DDA oraz grupy terapeutyczne DDA w perspektywie uczestników niniejszych grup.

Rozważania prezentowane w niniejszym tomie sygnalizują wiele, nieulegających klasyfikowaniu czy systematyzowaniu, problemów – ważkich z perspektywy teorii i praktyki poradnictwa oraz wsparcia społecznego. Żywimy nadzieję, że staną się inspiracją do namysłu nad wielowymiarowością ludzkich doświadczeń, zarówno tych związanych z niesieniem, jak i otrzymywaniem pomocy oraz wsparcia w każdym z aspektów ludzkich biografii. Ufamy, iż zaprezentowane treści będą stanowić przyczynek do dalszych prac empirycznych, teoretycznych i praktycznych z zakresu poradnictwa i wsparcia społecznego.

*Joanna Kozielska
Agnieszka Skowrońska-Pućka*